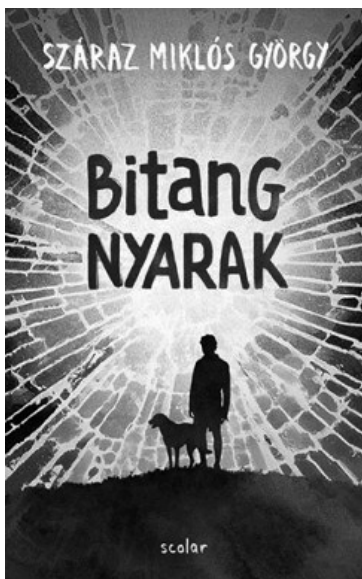

Zsidó Ferenc:
„NEM TÖRÖDÖM
A REGÉNYES ELEMekkel”

Száraz Miklós György új kötetének¹ hátlapjában az áll, hogy a könyv szövegei „regényként és novellákként is olvashatók”. Bár efféle elsősorban marketingfogásból írnak a kiadók, hisz, úgy tűnik, a regény piacosabb, mint a novella. Száraz Miklós György kötete esetében ez nem reklámszöveg, mert valóban összeolvasható regényként a tíz történet, annyira, hogy a kritikus nem is érti, miért nem szabályos regénynek írta meg a szerző a művét. De ebbe talán nem is kell jobban belebonyolódni, mert mi az, hogy szabályos (és nem szabályos) regény? Maradjunk annyiban, hogy a tíz történetnek egy serdülő fiú az énelbeszélője (ugyanakkor a retrospektív, utólagosan értelmező perspektíva is megjelenik), a helyszín végig egy Budapest melletti falu, a mellékszereplők is visszatérő figurák, a történések pedig úgy épülnek egymásba, hogy kiadnak valami kerek-egészet, felépítenek egy világot.

Gyereksínyek, játékok, szerelmi kalandok jelennek meg az egyes fejezetekben, de mindegyiküknek nagy a tétje: rítus, beavatási szertartás valamennyi, a felnőtté válás felemelő vagy traumatikus mozzanatai.

A stílus élőnyelvi, olykor nyers, szókimondó – vélhetően a téma, a környezet határozza ezt meg: egy viszonylag vad, ijesztő miliőt ábrázol a szerző, lecsúszott, démoni alakokkal, lumpenproletárokkal, mélysze-

---

1 Száraz Miklós György: *Bitang nyarak*. Budapest, 2023, Scolar Kiadó.

génységben élő figurákkal, a brutálisan puha kádári szocializmus éveiben. Adott ennek a falunak a „normális” arca is, a kórházként használt kastéllyal (ahol az énelbeszélő orvos anyjával és művész apjával lakik), az iskolával, főúttal, de inkább a szélsőségek kerülnek fókuszba, az énelbeszélő az ezekkel való találkozások révén tapasztalja meg saját képességeit, korlátait, emberségét, empátiáját, vagy éppen gonoszságát. Épp ezért mindegyik történet drámai, ugyanakkor megjelenik a világra való rácsodálkozás boldogsága, a nyers valóságon való felülemelkedés lehetősége: olvasás, kontempláló csavargás révén. A kötet legdrámaibb története az *Ahogy megöltük az öreg Gillt*, van ebben gonoszság, áldozathibáztatás, együttérzés, másság és annak elfogadása, mely a mindenkori hatalom működésének embertelenségét is példázza.

Az első, kiskamaszkori szerelmeket szenzuálisan, mégis poétikusan ábrázolja: megjelenik a mindent elsöprő szexualitás, de a másik nemre való rácsodálkozás szakralitása is: „Csukott szemmel, hosszan, odaadóan, és szinte lebegtem, ájultan úsztam abban a csókban, a női test, a nyál, a haj, a bőr illatában, a női kéz érintésében.” (65. o.)

A dráma egyébként az idilli történetek közepette is felbukkan, a följebb idézett *Rio Lobo* című novella szerelmi beteljesülését egy tragikus véletlen hiúsítja meg, melyet a balladisztikus tömörséggel, csupán sejtelem szintjén közöl velünk az énelbeszélő.

A kötet másik legmegrázóbb története a *Darázs* című, amely kettős értelemben is beavatás: a hatalommal és a mássággal való találkozás révén. Az énelbeszélő felidézi a tanyasi gyermekekhez fűződő ambivalens viszonyát: furcsaságuk miatt kiközösítették őket, ugyanakkor egy kettős haláleset rádöbbeníti a főszereplőt, hogy ők is esendő, szánandó emberek, gonoszságán felülemelkedve, empátiáról tanúskodva osztozik gyászukban. Néhány évvel később e tanyasiak közül néhányat munkás-órként lát viszont: „Őrzik a szocializmust. Kell is, még a végén ellopja valaki.” (163. o.) Ekkor sikerül tisztáznia érzéseit, rádöbbenie, mennyire befolyásol egy serdülő fiút a nyájszellem. A serdülők gonoszságára másutt is utal, próbálva utólag megérteni gonoszságuk mozgatórugóit, frusztráltan állapítva meg, hogy míg a szülei tökéletesnek látszanak, ő képtelen jó lenni: „Apa nem csak jó meg kurva okos. Hibátlan is. Te meg orvos vagy. Hivataltól jó. Körülöttem mindenki jó. Csak én vagyok gonosz. Meg ronda is. Nekem ez jutott.” (76. o.)

Ugyanakkor az is nyilvánvaló: az, hogy képes reflektálni saját gonoszágára, máris kiemeli belőle.

Apropó, felnőtt világ: valamivel később azt is hangsúlyozza, hogy ebben a tökéletességi álcában a felnőttek érdektelenné váltak számára: „A felnőttek idegenek voltak, és unalmasak. Árnyak, kísértetek. Nem is léteztek.” (92. o.)

A kötet címet így világítja meg az énelbeszélő, relativizálva a történeteket, a fikciót, az időtlenség dimenziójába helyezve át azokat: „Bitang rossz nyár. Egy füledt, véget nem érő nyár, amilyen sosem volt és sosem lesz, ami valóságosabb, tündökletesebb és vakítóbb, és persze nyomorultabb is a többinél, mert benne az összes nyár, ami valaha volt és valaha lesz. Szeretem a nyarakat.” (182. o.) A felnőtté válás, az értékhiányos valóságra való rádöbbenés olykor kiábrándító, amolyan József Attilá-s következtetésekre juttató: „Úgy érezte, útvesztő a világ, amit nem kerülhet ki, és amiből nincs kijárat” (184. o.)

Említettem, hogy énelbeszélői nézőpontú a kötet, de olykor előtérbe lép a kívülálló narrátor, reflektál önmagára, az alkotás folyamatára. Például: „Ha érdekes ez a történet, akkor innen az.” (147. o.) Így tesz az utolsó történetben is, ami mintegy keretbe foglalja az eddigieket, a primer olvasat mellett megadja a metaforikus olvasatok lehetőségét, a novellák füzérét valóban regénnyé minősíti: „nekem kell kézbe vennem a dolgokat, felcsippentem a fonalat, az elbeszélés foszladozó szálát...” (199. o.) Ekkor tudatosan benne, hogy a szocializmus keretei között a szabadság vérfagyasztó, a tudás inkább veszélyes (pl. a határon túli magyarokról való tudás, stb.), és hogy mindazok a történetek, melyek az énelbeszélő kora serdülőkorát meghatározták, nem tűnnek el: „kísértetként sorjáznak elő a múltból a rég elfeledetnek hitt alakok”. (211. o.) Ezért szükséges a retrospektivitás, az újramesélés, az újraértelmezés, a serdülő fiú és idősödő hasonmása érzéseinek, gondolatainak szembesítése.

Amint jeleztem, az énelbeszélő családi viszonyrendszerének mozaikjai is megjelennek, de hangsúlyosabb a tágabb környezet, a falu társadalmának rajza (a maga szélsőségeivel); a fő tét: feltérképezni ennek a környezetnek az énelbeszélőre gyakorolt hatását. A lumpen – vélhetően a serdülő nézőpontja miatt – félelmetesebbnek, gonoszabbnak tűnik, mint például Tar Sándor *A mi utcánk* című kötetének peremfigurái (azok inkább esendők, szánandók vagy mulatságosak).

Nem szociográfiát ír Száraz Miklós György, nem célja a társadalmi összefüggések mélyebb feltárása, és szinte-gyermekként énelbeszélője sem érti/ismeri a mélyebb összefüggéseket, a szocialista Magyarország társadalmi feszültségeit (rejtett munkanélküliség, a cigányság megoldatlan problémái, stb.), neki csupán benyomásai, élményei vannak, melyek egy életre elkísérik, és utólagos értelmezésért kiáltanak. Az utólagos felismerés lehetősége azonban legalább adott – mint ahogy az elengedése is, az önmarcangoló kérdések megválaszolása révén. Ilyen értelemben fontos, bár de facto nem megjelenő szereplő az énelbeszélő időskori énje: mert ugyan a fiatal szemével látunk, a látottakat az idősével értelmezzük, ő összegez, von le következtetéseket, vagy bocsájt meg bölcsen, a felnőttkori tapasztalatok perspektívájából önmagának. Ez az önismereti igény, az önreflexió biztosít egy mélyebb dimenziót ennek az ifjúsági kalandtörténetnek.

Az elbeszélő, ars poeticája szerint, nem törődik a regényes elemekkel, ez a törekvés abban konkretizálódik leginkább, hogy számos „szaftos” részlet homályban marad, hogy az utolsó „koronatörténet” például tudatosan torzó (pontosabban el sem kezdődik igazán, csak lehetősége villan fel), ezzel együtt ez a könyv, ahogy erre már utaltam, feszültségekkel, fordulatokkal van tele. Tépelődöm, milyen lehetne, ha a szerző a regényes részletek kidolgozására törekedett volna?! (Játékon innen és túl: kedves Száraz Miklós György, Esterházyval szólva: kérhetnék egy regényes változatot??)

Mindenféle értelemben „erős” könyv a *Bitang nyarak*: mert lebilincselő olvasmány, mert pár „durva” jelenet is van benne, mert úgy villant fel társadalmi problémákat, hogy elsősorban az egyén érdekli, a történelem lélekre gyakorolt hatása. Bildungsroman, mely azt sugallja, hogy a személyiség alakulása társadalmilag determinált. És ha már itt tartunk, és a műfaji skatulyázással amúgy is bajunk volt, hát tessék: Szárazmiklósgyörgyroman.